

Spoorzoeken: Omdat gorilla's per dag gemiddeld maar zo'n 8 kilometer afleggen, zijn ze voor de rangers meestal niet moeilijk te traceren.

Souvenir: Ontmoetingen met Ugandezen lopen al snel uit op een feestje.

Wat ruist daar

Als er een gorilla op je afkomt, blijf dan zo rustig mogelijk staan, drukken Ugandese gidsen je op het hart.

Tekst: Dennis Rijnvis **Foto's:** Gerard Bult, Dreamstime

Charles Turinawe stoot een onverstaanbaar gebrom uit. Hij duwt wat takken opzij en tuurt in de verte. Weer dat brommende geluid van achter uit zijn keel. De acht toeristen die hem op de voet volgen, kijken elkaar verbaasd aan. „Hij roept de gorilla's,” zegt een andere gids op fluistertoon. „Hij kent hun taal.”

door het struikgewas?

Charles draait zich om. „Laat je eten hier achter,” zegt hij. „En je tassen ook, want ze pakken alles wat ze niet kennen.”

Iedereen spitst zijn oren en speurt om zich heen. Behalve hoge varens, bomen en takken lijkt er niets te zien. Maar Charles wijst naar een struik die zachtjes heen en weer wiegt. „Daar,” zegt hij. De takken bewegen steeds heviger en al snel wordt een zwarte vacht

zichtbaar. „Het is een zwartrug, een jong mannetje.”

Met donkere ogen staart de gorilla een paar minuten onverstoorbaar naar de groep indringers. Dan worstelt het dier zich uit het struikgewas en beweegt zich op handen en voeten langzaam in de richting van zijn toeschouwers.

Er zijn nog maar weinig gebieden waarin je – zonder bescherming

van tralies – gorilla's tegen het lijf kunt lopen. In totaal leven er nog ongeveer zevenhonderd exemplaren. Meer dan de helft van de populatie verstopt zich in een dicht begroeid en bergachtig gebied van ruim 300 vierkante kilometer in het zuidwesten van Uganda. Het regenwoud heet officieel Bwindi Impenetrable Forrest ('ondoordringbaar woud van Bwindi'). Dat die naam goed is gekozen onder-

vind je al snel als je aan een gorillatrektocht begint – de populairste toeristische attractie in dit land.

Met kapmessen gaan gidsen de metershoge varens en slingerplanten te lijf. Zelf krijg je een stok in de handen gedrukt die je overeind moet houden tijdens steile afdalingen en klimtochten naar 2000 meter hoge bergtoppen. Er is ook een belangrijk kledingvoorschrift:

trek je sokken over je broekspijpen, want anders vinden de rode mieren via je schoenen en benen de weg naar de rest van je lichaam en pijnigen ze je huid met hun beten. Omdat niemand van tevoren weet waar de apen zich schuilhouden, kan de tocht twee uur duren, zes uur of zelfs een hele dag. Onderweg kijk je uit over groene bergen en rivieren, in de bomen hangen vaak kleine aapjes en op →

goed toeven bij Lake Bunyonyi, een kratermeer dat 'plaats van de kleine vogels' betekent.

uit & thuis

■ HOE KOM JE ER?

Vanaf Schiphol vliegt KLM vijf maal per week rechtstreeks naar Entebbe, een voorstad van de Ugandese hoofdstad Kampala. Ook vanaf Brussel vlieg je direct, met Brussels Airlines. De prijs ligt rond de 1000 euro. Verschillende grote Nederlandse reisorganisaties bieden trips naar Uganda aan. Het kleinere Matoke Tours is gespecialiseerd in reizen naar Uganda. Hun groepsreizen worden altijd begeleid door Nederlands sprekende gidsen. Ook is er bij deze kleine operator veel kennis aanwezig over de omgeving en lokale gebruiken.

www.matoketours.nl

■ BESTE REISTIJD

Het weer in Uganda is niet erg veranderlijk. De temperaturen zijn het hele jaar door tropisch, maar aangenaam doordat het land vrij hoog ligt. Wel heb je in april-mei en oktober-november grotere kans op een regenbui.

■ GELD

Het is verstandig een paar honderd euro in contanten mee te nemen. Nederlandse pinpassen of creditcards worden vaker niet dan wel geaccepteerd.

■ VEILIGHEID

Reizen door Uganda is veilig, al is dat pas sinds enige tijd zo. Het 'Leger van de Heer' streed lang

tegen de Ugandese regering en zaaide midden jaren '90 paniek door kinderen te ontvoeren en ze op te leiden tot soldaten. De strijd speelde zich de laatste jaren echter alleen af in het uiterste noorden van het land. Sinds 2006 wordt nergens meer gevochten.

■ GEZONDHEID

Malaria komt veel voor. Malaria-pillen zijn dan ook noodzakelijk. Verder is het verstandig goede insectenspray aan te schaffen, onder klamboes te slapen en geen kleding in felle kleuren te dragen (daar worden de muggen door aangetrokken). In verband met andere tropische ziektes en bacteriën is het verstandig enkele maanden voor vertrek een bezoek te brengen aan de GGD of een reiskliniek.

Klaar voor de gorilla-trektocht?

Een goede uitrusting is belangrijk. Neem stevige wandelschoenen mee, een handzame drinkfles en een comfortabele rugtas (die tas kun je eventueel voor 10 dollar laten dragen). Ook lange sokken komen van pas, in verband met de rode mieren in het regenwoud. Je hoeft zeker niet in topvorm te zijn om de gorilla's te bereiken, maar voor mensen op leeftijd of met een slechte conditie kan de wandeling in combinatie met de hoogteverschillen, ijle lucht en temperatuur te veel van het goede zijn. Wie gezondheidsproblemen heeft, doet er verstandig aan zich

goed te laten informeren. Soms worden deelnemers aan de tocht geweigerd omdat er gevaar is voor de overdracht van ziektes op de gorilla's. Als je ernstig hoest vanwege een verkoudheid, loop je dus het risico niet mee te mogen.

Voor wie thuis wil komen met mooie foto's, is een goede camera een must. De kans bestaat dat je de gorilla's ontmoet in een dichtbegroeid, donker deel van het regenwoud. En vooral de jongere apen slingeren graag van boom naar boom. Foto's schieten gebeurt dus vaak onder moeilijke omstandigheden.

→ enkele vlaktes vind je zelfs olifanten. Uiteindelijk wordt de inspanning zo goed als zeker beloond met een gorilla-ontmoeting.

Eenmaal oog in oog met de dieren denk je onwillekeurig aan de ontsnapping van Bokito uit zijn kooi in Blijdorp, en het advies dat deskundigen indertijd verspreidden: vermijd oogcontact. De gidsen in Bwindi herhalen die waarschuwing talloze malen. En ze hebben meer veiligheidsregels opgesteld. 2: Ren niet weg als een gorilla op je afkomt, want dat beschouwen ze als vijandig gedrag. 3: Praat op gedempte toon, anders kunnen de dieren schrikken en in paniek raken. 4: Kom niet dichterbij dan 7 meter.

De apen zelf houden zich niet aan die laatste regel. De eerste zwart-rug die Charles Turinawe in de struiken ontdekt, lijkt niet van plan een omweg te maken omdat er een paar toeristen op zijn pad staan. Zelfs Turinawe verliest iets van zijn kalmte als de gorilla dichterbij komt. „Geen onverwachte bewegingen maken,” waarschuwt hij. „En blijf stil staan, anders komt hij achter je aan.” Iedereen houdt zijn adem in als de zwart-rug dwars door de groep heen wandelt. Een Amerikaan kan zijn gigantische telelens nog net op tijd opzij trekken.

Het onverstoorbare gedrag is niet zo ongelooflijk als het lijkt. Medewerkers van de Ugandan Wildlife Authority hebben twee groepen apen in het regenwoud stapsgewijs laten wennen aan mensen, zodat toeristen zonder gevaar bij ze in de buurt kunnen komen. Benjamin Byamugisha is een van de leidinggevendende bij dat project. Hij vertelt erover in hotel Traveler's Rest in Kisoro. Tot ze in 1978 werd vermoord, was dat de uitvalsbasis van de beroemde Amerikaanse gorilla-onderzoekster Dian Fossey. Nu slapen er toeristen.

„Het hele proces om de gorilla's aan mensen te laten wennen, duurde twee jaar,” zegt Byamugisha. „We moesten infiltreren bij de apen en ervoor zorgen dat ze ons accepteerden. Dat was best spannend. De eerste weken bleven we op afstand en zorgden we ervoor dat de dieren ons niet zagen. We bestudeerden alleen hun gedrag, zodat we dat konden imiteren. Daarna kwamen we steeds iets dichterbij om te zien hoe ze rea-

geerden. We deden alsof we blade-ren aten, imiteerden hun gebrom en leerden ook de betekenis van hun geluiden. In het begin waren de gorilla's erg wantrouwig en onrustig, maar na verloop van tijd raakten ze vertrouwd met onze aanwezigheid.”

Dat klinkt niet meer als natuurlijk gedrag. Maar Byamugisha beschouwt toerisme als een noodzakelijk kwaad om de bedreigde diersoort te redden van de ondergang. „De gorilla's werden hier altijd beschouwd als gevaarlijke dieren die in de weg liepen. Sommige mensen jaagden zelfs op ze vanwege hun vlees. Nu ziet de lokale bevolking voor het eerst dat de apen hen wat op kunnen leveren.”

Volgens de Ugandese regering wordt 5 procent van de opbrengst van de gorillatochten aan gemeenschapsprojecten besteed. Met het geld worden plaatselijke projecten gefinancierd, zoals de bouw van scholen, watertanks en gemeenschappelijke bijenhoudertuinen. Verder proberen veel mensen met winkeltjes iets te verdienen aan de toeristen.

Byamugisha beweert dat de gorilla's nauwelijks last ondervinden van hun bezoekers. „Er mag elke dag maar één groep van hooguit acht mensen bij ze in de buurt komen. En die blijft nooit langer dan een uur. Gorilla's raken snel gestrest. Daarom laten we ze het grootste deel van de dag alleen. Ze zoeken hun eigen voedsel en bepalen zelf waar ze heen gaan. Heel af en toe gebeurt het ook dat we ze niet kunnen vinden. Het blijven wilde dieren.”

De belangstelling voor een ontmoeting met gorilla's wordt steeds groter; per jaar komen ongeveer tienduizend mensen op de trektochten af. Veel meer plek is er niet – al liggen er plannen klaar om meer wilde gorilla's te laten wennen aan mensen. De stroom reizigers blijft nu beperkt tot ongeveer 500.000 per jaar. Bij steeds meer bezienswaardigheden worden hotels, restaurants en toeristische attracties uit de grond gestampt.

Zo is in Jinja de oorsprong van de Nijl te bezoeken – de plek waar de Britse ontdekkingsreiziger David Livingstone in de 19de eeuw tevergeefs naar zocht. De bron van de rivier is inderdaad gemakkelijk over het hoofd te zien: de Nijl begint als een onbeduidend stroompje aan de rand van het Victoria-

Je sluit niet achteraan aan in een lange rij auto's, maar geniet in alle rust van de ontdekte dieren.

meer. Maar een stukje verderop kolkt en schuimt het water. Een Australisch bedrijf organiseert er nu raftingtrips die tot de heftigste ter wereld worden gerekend. Bij sommige stroomversnellingen moet je uitstappen omdat zelfs professionele rafters moeite hebben er overeind te blijven.

Uitrusten kun je het beste aan de oevers van Lake Bunyonyi, een kratermeer dat door BBC World werd uitgeroepen tot het mooiste meer ter wereld. Het is bezaaid met tientallen groene eilandjes en kleine hotels. Door de grote hoogte (1632 meter) is het water vrij van de bilharsia-parasiet en kun je er zwemmen tussen de otters, vogels kijken, of je in handgemaakte kano's laten rondvaren door de plaatselijke bevolking.

Maar wildparken blijven hier de hoofdattractie. Met apen nadrukkelijk in de hoofdrol. In het Kibale National Park slingeren de chimpansees letterlijk langs je oren. Toch is het een flinke uitdaging de dieren op de foto te zetten, want ze zijn vaak binnen een paar seconden weer verdwenen in het bladerdak.

Leeuwen, olifanten, luipaarden, zebra's en ander wild vind je in het Queen Elizabeth National Park, of

het meer afgelegen Murchison Falls. De dierenpopulatie is in de meeste parken wat minder groot dan in Keniase of Zuid-Afrikaanse reservaten, wat het speuren naar wild wel zo romantisch maakt. Je sluit niet achteraan aan in een lange rij auto's om een groep leeuwen te zien, maar kunt in alle rust genieten van de dieren die je ontdekt.

Vooraf bij de gorilla-trektocht heeft die rust wel een prijs. De kosten van het bezoek aan de bergapen stijgen bijna exponentieel, zodat het een elite-uitje dreigt te worden. In 2007 betaalde je nog 375 dollar voor een toegangsbevis, inmiddels is de prijs 500 dollar. Waarschijnlijk ben je in de toekomst nog meer kwijt. Het 'probleem' is dat je na afloop moet toegeven dat de tocht het geld meer dan waard is.

In Bwindi Impenetrable Forest wijst gids Charles Turinawe naar jonge gorilla's die zich optrekken aan boomtakken en moederapen met baby's die zich tussen de varens verschuilen. Af en toe laat ook de zilverrug zich zien, de leider van de groep. Hij houdt de bezoekers nauwlettend in de gaten.

Voorzichtigheid heeft bij de meeste toeristen inmiddels plaatsgemaakt voor enthousiasme en ongeloof. De dieren kauwen zo onverstoorbaar op bladeren, dat je voor je gevoel gewoon naast ze kan gaan zitten. Soms kunnen zelfs de gidsen die verleiding niet weerstaan. „Deze is nieuwsgierig,” zegt Turinawe. Hij snijdt takken weg uit een struik, waarachter een grote zwart-rug bamboe zit te eten. De gorilla draait zich naar hem toe en richt zich op. Staand lijkt het dier de gids te bestuderen – op minder dan een meter afstand. „Blijf achter me,” fluistert hij, terwijl hij de blik van het dier ontwijkt. „Hij doet niets.”

De gorilla blijft inderdaad maar een paar seconden rechtop staan, om dan weer terug in kruiphouding te zakken en tussen de blade-ren te verdwijnen. Als een Amerikaanse toerist vraagt of Turinawe zich niet aan de 7-meter-afstandregel had moet houden, reageert de gids verbaasd. „Zijn jullie dan niet blij dat jullie zo dichtbij konden komen?” vraagt hij. „Je zag hoe ze reageerden. Ze vonden het niet erg. Mensen willen niet alleen dicht bij gorilla's komen, soms vinden de gorilla's het ook leuk om dicht bij ons te zijn.” ■

Ontspanning: Na een safari is het

GORILLAMOORD

In het Virunga National Park in Congo zijn vorig jaar tien berggorilla's op een gruwelijke manier gedood. Sommige apen hadden naast schotwonden ook ernstige brandwonden. De reden voor de moorden is onduidelijk. Omdat ze waren achtergelaten, lijken er geen stropers achter te zitten. Volgens *rangers* zijn de moorden

het werk van rebellen, die de regering willen raken door de waardevolle dieren te doden. Zo dreigen de gorilla's in Congo het slacht-

offer te worden van een slepend politiek conflict. Het behoud van de berggorilla's in Uganda lijkt daardoor nog belangrijker.

DE ENE AAP IS DE ANDERE NIET

De berggorilla's in Uganda zijn verwant aan de onze lokale beroemdheid Bokito, maar het is slechts verre familie. Alle gorilla's die op dit moment in gevangenschap leven, zijn laaglandgorilla's. Berggorilla's zijn altijd al zeldzamer geweest en daardoor nauwelijks verhandeld aan dierentuinen. Als de dieren in het

regenwoud uitsterven, is de soort dus voorgoed verloren. Berggorilla's leven op hoogtes van 2000 tot 4200 meter. Ze komen alleen nog voor in gebergtes in Uganda, Rwanda en de Democratische Republiek Congo. De apen zijn de grootste primaten ter wereld. De mannetjes kunnen 1 meter 80 lang worden en

wegen soms wel 250 kilo. Een gemiddelde groep berggorilla's telt tien tot twaalf leden. Er is altijd één leider: de 'zilverrug', het oudste mannetje. Het voedsel van de dieren bestaat uit bessen, bamboe, wortels, bladeren en vruchten. De apen eten ook insecten, om genoeg eiwitten binnen te krijgen.